

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор науково-методичної та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
20 15 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Спеціальна психологія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки **6.030102 «Психологія»**

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення **Інститут людини**

(назва інституту, факультету, відділення)

2015 – 2016 навчальний рік

Робоча програма: «Спеціальна психологія» для студентів за напрямом підготовки «Психологія».

Розробники: Таран Оксана Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від “25” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти
_____ (О.В. Мартинчук)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини _____ Н. А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Спеціальна психологія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою практичної психології на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки практичних психологів за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра».

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Спеціальна психологія», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Спеціальна психологія» є складовою частиною дисциплін психологічного циклу. Її вивчення передбачає підвищення професійної компетентності психологів та сприяє ефективній самореалізації їх, як фахівців.

Мета курсу – систематизувати знання з спеціальної психології, сприяти формуванню навичок практичної діяльності психолога з людьми із особливостями психофізичного розвитку (діагностичної, корекційно-розвивальної, консультативної, просвітницької).

Завдання курсу:

- Розкриття сутності спеціальної психології.
- Ознайомити з психофізичними особливостями різних категорій людей з обмеженими можливостями.
- Розвинути професійно важливі якості психолога у роботі з різними категоріями людей з особливостями психофізичного розвитку.

Вивчення курсу та індивідуальної навчально-дослідницької роботи студентів спрямовано на **засвоєнні таких знань:**

- Сутність спеціальної психології;
- Порушення розвитку: особливості, механізми, різновиди;
- Чинники дизонтогеній;
- Особливості психічного розвитку при різних порушеннях: інтелектуальних, сенсорних, опорно-рухових, мовленнєвих, аутичних;
- специфічні особливості роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Опанування курсу під час практичних занять та самостійної роботи студентами повинно сприяти формуванню низки **практичних навичок:**

- використовувати методи психодіагностики для виявлення та диференті порушень та особливостей розвитку дитини;
- здійснювати постановку психологічного діагнозу з використанням різних

методів психодіагностики;

- здатність адекватно застосовувати методи психодіагностики, психокорекції та розвитку у роботі з дітьми з особливостями психофізичного розвитку;
- оволодіти первинними навичками робіт з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 72 год., із них 14 год. – лекції, 4 год. – семінарські заняття, 10 годин – практичні заняття, 36 год. – самостійна робота, 4 год. – індивідуальна робота, 4 год. – модульні роботи.

Вивчення бакалаврами навчальної дисципліни «Спеціальної психології» завершується складанням заліку.

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 2	Галузь знань: 0301 «Соціально-політичні науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки: 6.030102 «Психологія»		
Модулів – 2	Спеціальність _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		3-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 72		5-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-професійний рівень: <u>перший (бакалаврський)</u>	Лекції	
		14 год.	
		Практичні, семінарські	
		14 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота	
		40 год.	
	Вид контролю:		
	залік		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин									
		Разом	Аудиторні: лекції	Семинарських	Практичних	Лабораторні	Консультації	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль	
Змістовий модуль I. БАЗОВІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ											
1.	Вступ до спеціальної психології	6	2	2						5	
2.	Сутність порушення розвитку	9	4	2	2					5	
Разом:		18	6	4	2					10	2
Змістовий модуль II. ДИЗОНТОГЕНЕЗ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ											
3.	Дизонтогенез інтелектуального розвитку	9	4	2					2	5	
4.	Психічний розвиток при сенсорних порушеннях	11	6	2		4				5	
5.	Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухової сфери	9	4	2					2	5	
6.	Особливості психофізичного розвитку при аутизмі	11	6	2		4				5	
Разом:		42	20	8		8			4	20	2
Змістовий модуль III. СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ											
7.	Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку	12	6	2	2	2				6	
Разом:		12	6	2	2	2				6	
Усього за навчальним планом:		72	28	14	4	10			4	36	4

III. ПРОГРАМА ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. БАЗОВІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Лекція 1. Вступ до спеціальної психології (2 години)

Сутність спеціальної психології. Концепції та теорії інвалідизації. Історія становлення спеціальної психології.

Предмет та задачі спеціальної психології. Взаємозв'язок спеціальної психології з іншими галузями психології та науками. Принципи спеціальної психології. Методи спеціальної психології. Чинники порушень в психічному розвитку. Класифікація порушень психічного розвитку.

Основні поняття теми: спеціальна психологія, інвалідність.

Лекція 2. Сутність порушення розвитку (2 години)

Онтогенез та дизонтогенез. Сутність феномену порушення розвитку. Характеристика понять: норма, патологія, дефект, інвалідність. Структура порушення розвитку. Механізми формування системних порушень в розвитку психіки. Загальні та специфічні особливості відхилень розвитку. Компенсація, корекція та реабілітація, як категорії спеціальної психології. Депривація, як причина та наслідок порушення розвитку. Загальна характеристика особистісних особливостей дітей та підлітків з порушеннями розвитку.

Основні поняття теми: дизонтогенез, норма, патологія, дефект, компенсація, корекція, реабілітація, депривація.

Семінар 1. Сутність порушення розвитку (2 години)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДИЗОНТОГЕНЕЗ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Лекція 3. Дизонтогенез інтелектуального розвитку (2 години)

Загальна характеристика дизонтогенезу за типом ретардації. Олігофренія та її класифікація за етіологією. Чинники виникнення розумової відсталості. Ступені розумової відсталості: дебільність, імбецильність, ідіотія. Класифікація психічного недорозвитку (за Д.М.Ісаєвим): астенічна, атонічна, дисфорічна, стенічна. Загальна характеристика психічного розвитку розумово відсталих дітей.

Затримка психічного розвитку. Чинники виникнення. Класифікація дітей з затримкою психічного розвитку (за К.С.Лубовським): конституціонального походження (гармонійний психічний та психофізичний інфантилізм); соматичного походження; психогенного походження; церебрально-органічного генезу. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ЗПР.

Основні поняття теми: олігофренія, дебільність, імбецильність, ідіотія, затримка психічного розвитку (ЗПР).

Лекція 4. Психічний розвиток при сенсорних порушеннях (2 години).

Сутність сурдопсихології, предмет та задачі. Чинники порушень слуху. Класифікація порушень слуху: глухі, пізнооглухлі, туговухі. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху.

Тифлопсихологія – предмет та задачі. Чинники порушення зору. Класифікація порушень зору: незрячі, слабозорі. Загальна характеристика особливостей психічного розвитку дітей з порушеннями зору.

Основні поняття теми: глухі, пізнооглухлі, туговухі, незрячі, слабозорі.

Практичне заняття 1-2. Психічний розвиток при сенсорних порушеннях (4 години).

Лекція 5. Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату (2 години).

Логопсихологія – предмет та задачі. Чинники первинних мовних порушень. Класифікація мовних порушень: периферійного характеру (дислалія, ринолалія, ринофонія, дисфонія); центрального характеру (дизартрія, алалія, афазія, дизграфія, аграфія, дислексія). Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Порушення опорно-рухової сфери – дитячий церебральний параліч (ДЦП). Чинники виникнення ДЦП. Форми ДЦП: спастична деплегія, геміпаретична, гіперкінетична, подвійна гіплегія, атонічно-астатична. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ДЦП.

Основні поняття теми: дислалія, ринолалія, ринофонія, дистонія, дизартрія, алалія, афазія, дизграфія, аграфія, дислексія, дитячий церебральний параліч.

Лекція 6. Особливості психофізичного розвитку при аутизмі (2 години)

Загальна характеристика поняття аутизму. Класифікація розладів аутичного спектру: синдром Канера, синдром Аспергера. Базові діагностичні критерії аутизму: якісні порушення в сфері соціальної взаємодії; якісні порушення в сфері комунікації (вербальної та невербальної) і в сфері уяви; досить обмежений репертуар видів активності та інтересів. Основні положення про аутизм. Характеристика особистості дитини з аутизмом.

Основні поняття теми: аутизм, синдром Канера, синдром Аспергера.

Практичне заняття 3-4. Особливості психофізичного розвитку при аутизмі (2 години)

Змістовий модуль III.
СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ
ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Лекція 7. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (2 години).

Загальний огляд проблеми диференційної діагностики. Методичні засади діагностично-корекційно-розвивальної роботи. Методи та методики діагностики дітей різних категорій з особливостями психофізичного розвитку. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку. Суб'єкти впливу корекційно-розвивальної роботи (дитина, батьки, педагоги). Професійно важливі якості психолога для роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Основні поняття теми: діагностика, корекція, розвиток.

Семінар 2. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (2 години).

Практичне заняття 5. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (2 години).

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Спеціальна психологія» Разом: 72 годин: 14 годин – лекції, 4 години – семінарські заняття, 10 годин – практичні заняття, 36 годин – самостійна робота, 4 години – індивідуальна робота, 4 години – модульні роботи.

Модулі	Модуль I		Модуль II				Модуль III	
Назва модуля	Базові засади спеціальної психології		Дизонтогенез психічного розвитку				Специфіка роботи психолога з дітьми з особливостями психофізичного розвитку	
Кількість балів за модуль	58 (балів)		83 (балів)				38 (балів)	
Лекції	1	2	3	4		5	6	7
Теми лекцій	Вступ до спеціальної психології	Сутність порушення розвитку	Дизонтогенез інтелектуального розвитку	Психічний розвиток при сенсорних порушеннях		Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухової сфери	Особливості психофізичного розвитку при аутизмі	Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку
Семінари		1						2
Семінарські заняття		Сутність порушення розвитку						Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку
Бали		10+1						10+1
Практичні				1-2			3-4	5

Практичні заняття				Психічний розвиток при сенсорних порушеннях		Особливості психофізичного розвитку при аутизмі	Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку
Бали				10+2		10+2	10+1
Самостійна робота	5 (балів)	5 (балів)	5 (балів)	5 (балів)	5 (балів)	5 (балів)	5 (балів)
ІНДЗ	30 (балів)						
Види поточного контролю	Модульний контроль 1 (25 балів)			Модульний контроль 2 (25 балів)			
	Залік 179 =100						

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. БАЗОВІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Семінар 1. Сутність порушення розвитку (2 години)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Норма та патологія.
2. Чинники порушень розвитку.
3. Сутність феномену деривації.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
2. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.
3. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузницова, Л.И. Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.
4. Сорокин В. М. Специальная психология: Учеб. пособие / под. научн. ред. Л. М. Щипицыной. – СПб. : «Речь». 2003. – 216 с.
5. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И. Солнцева и др.; Под ред. В.И. Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДИЗОНТОГЕНЕЗ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Практичне заняття 1-2. Психічний розвиток при сенсорних порушеннях (4 години).

План заняття

I. Практична частина.

1. Перегляд фільму «Створивша чудо».
2. Аналіз психофізичних особливостей сліпоглухонімої дівчинки.
3. Аналіз сімейної ситуації розвитку.
4. Аналіз взаємодії педагога з дівчинкою.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с. Лютова Е.К., Моница Г.Б. Тренінг ефективного взаємодія з дітьми. – СПб.: Речь, 2000. – 190с.
3. Мастюкова Е.М., Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии. – М.: ВЛАДОС, 2003 - 260 с.

4. Нарушения зрения у детей раннего возраста. Диагностика и коррекция: Методическое пособие / Л.И. Фильчикова, М.Э. Бернадская, О.В. Парамей. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 192 с.
5. Ньюмен С. Игры и занятия с особым ребенком. Руководство для родителей. – М.: Теревинф, 2004. – 240с.
6. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 240с.
7. Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установка контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М.: Теревинф. 2004. – 140 с.

Практичне заняття 3-4. Особливості психофізичного розвитку при аутизмі (2 години).

План заняття

I. практична частина.

1. Перегляд фільму «Сніговий пиріг».
2. Аналіз психофізіологічних особливостей жінки з аутизмом.
3. Аналіз взаємодії жінки з аутизмом з соціумом.
4. Аналіз соціальної адаптації жінки з аутизмом.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Аппе. Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / Франческа Аппе; [пер. с англ. Д.В.Ермолаева]. – Москва: Теревинф, 2006. – 216 с.
2. Никольская О.С. Аффективная сфера человека. Взгляд сквозь призму детского аутизма. – М.: Центр лечебной педагогики, 2000. – 364 с.
3. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 1997. – 342 с.
4. Ньюмен С. Игры и занятия с особым ребенком. Руководство для родителей. – М.: Теревинф, 2004. – 240с.
5. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 240с.
6. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.
7. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья. Часть 2: психотерапия детского аутизма <http://www.myword.ru>
8. Тингей-Михаэлис К. Дети с недостатками развития: Книга в помощь родителям: Пер. с англ. / Под ред. Д.В. Колесова. – М.: Педагогика, 1988. – 240 с.
9. Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установка контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М.: Теревинф. 2004. – 140 с.

Змістовий модуль III.
СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ З
ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Семінар 2. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (2 години).

I. практична частина.

1. Особливості психологічної діагностики різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку.
2. Корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку.
3. Навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку.
4. Особистість педагога, психолога, який працює з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Аппе. Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / Франческа Аппе; [пер. с англ. Д.В.Ермолаева]. – Москва: Теревинф, 2006. – 216 с.
2. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
3. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.
4. Измерение интеллекта детей: Пособе для психолога-практика. Ч. I. Человеческий интеллект и его измерение: теория и практика / Под ред. Ю.З. Гильбуха. – К.: РОВО «Укрвузполіграф», 1992.
5. Лебединская К.С., Никольская О.С. Диагностика раннего аутизма. – М.: Просвещение, 1991. – 250 с.
6. Лютова Е.К., Моница Г.Б. Тренинг ефективного взаимодействия с детьми. – СПб.: Речь, 2000. – 190с.
7. Максимова Е.В. Уровни общения. Причины возникновения раннего аутизма и его коррекция на основе теории Н.А. Бернштейна. – М. Издательство «Диалог-МИФИ», 2008. – 288 с.
8. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998.
9. Нарушения зрения у детей раннего возраста. Диагностика и коррекция: Методическое пособие / Л.И. Фильчикова, М.Э. Бернадская, О.В. Парамей. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 192 с.
10. Никольская О.С. Аффективная сфера человека. Взгляд сквозь призму детского аутизма. – М.: Центр лечебной педагогики, 2000. – 364 с.
11. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 1997. – 342 с.
12. Ньюмен С. Игры и занятия с особым ребенком. Руководство для родителей. – М.: Теревинф, 2004. – 240с.
13. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузницова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.
14. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 240с.
15. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.

16. Сорокин В. М. Специальная психология: Учеб. пособие / под. научн. ред. Л. М. Щипицыной. – СПб. : «Речь». 2003. – 216 с.
17. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И.Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с. Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установка контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М.: Теревинф. 2004. – 140 с.

Практичне заняття 5. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (2 години).

План заняття

I. практична частина.

1. Диференціальна діагностика інтелектуальних порушень.
2. Ознайомлення з методикою діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників (Н.М.Стадненко та інші)

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Измерение интеллекта детей: Пособие для психолога-практика. Ч. I. Человеческий интеллект и его измерение: теория и практика / Под ред. Ю.З. Гильбуха. – К.: РОВО «Укрвузполіграф», 1992.
2. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. БАЗОВІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Вступ до спеціальної психології (5 години)

Завдання:

1. Створити схему взаємозв'язку спеціальної психології з іншими науками та галузями психології, обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).
2. Проаналізувати чинники виникнення спеціальної психології, як окремої психологічної галузі. Обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).

Форма подання: у вигляді схеми, таблиці, вільного опису.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

Тема 2. Сутність порушення розвитку (5 години)

Завдання:

1. Створити схему взаємозв'язку чинників порушення розвитку, обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).
2. Проаналізувати вплив сенсорної та психологічної деривації на розвиток дитини. Обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).

Форма подання: у вигляді схеми, таблиці, вільного опису.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДИЗОНТОГЕНЕЗ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Лекція 3. Дизонтогенез інтелектуального розвитку (5 години)

Завдання:

Здійснити порівняльний аналіз порушень розвитку при розумовій відсталості та затримці психічного розвитку. Оберіть по одній з форм проявів розумової відсталості та ЗПР. Заповнити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси).

Особливості психічного розвитку дитини при інтелектуальних порушеннях

Параметри	Розумова відсталість	ЗПР
Форма		
Чинники виникнення		
Моторика		
Сприймання		
Увага		
Пам'ять		
Мовлення		

Мислення (Загальний інтелект)		
Емоційно-вольова сфера		
Мотиваційно- потребова сфера		
Особливості особистості		
Особливості діяльності		
Соціальна адаптація		
Ваш варіант		
Ваш варіант...		

Форма подання: у вигляді таблиці.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

Тема 4. Психічний розвиток при сенсорних порушеннях (5 години).

Завдання:

Здійснити порівняльний аналіз психічного розвитку при сенсорних порушеннях. Оберіть по одній з форм проявів порушення слуху та зору. Заповнити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси).

Особливості психічного розвитку дитини при сенсорних порушеннях

Параметри	Порушення слуху	Порушення зору
Форма		
Чинники виникнення		
Моторика		
Сприймання		
Увага		
Пам'ять		
Мовлення		
Мислення (Загальний інтелект)		
Емоційно-вольова сфера		
Мотиваційно- потребова сфера		
Особливості особистості		
Особливості діяльності		
Соціальна адаптація		
Ваш варіант		
Ваш варіант...		

Форма подання: у вигляді таблиці.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

Тема 5. Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату (5 години).

Завдання:

Здійснити порівняльний аналіз психічного розвитку при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату. Оберіть по одній з форм проявів порушення мовлення та ДЦП. Заповнити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси).

Особливості психічного розвитку дитини при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату

Параметри	Порушення мовлення	ДЦП
Форма		
Чинники виникнення		
Моторика		
Сприймання		
Увага		
Пам'ять		
Мовлення		
Мислення (Загальний інтелект)		
Емоційно-вольова сфера		
Мотиваційно- потребова сфера		
Особливості особистості		
Особливості діяльності		
Соціальна адаптація		
Ваш варіант		
Ваш варіант...		

Форма подання: у вигляді таблиці.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

Тема 6. Особливості психофізичного розвитку при аутизмі (5 години)

Завдання:

1. Систематизуйте специфічні особливості розвитку дитини з аутизмом відносно когнітивної, емоційної та поведінкової сфери особистості. Заповнити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси).

Особливості психічного розвитку дитини з аутизмом

Параметри	Характеристики
Форма	
Чинники виникнення	
Моторика	
Сприймання	
Увага	
Пам'ять	

Мовлення	
Мислення (Загальний інтелект)	
Емоційно-вольова сфера	
Мотиваційно- потребова сфера	
Особливості особистості	
Особливості діяльності	
Соціальна адаптація	
Ваш варіант	
Ваш варіант...	

2. Визначте основні задачі та способи роботи провідника, який працює з дитиною з аутизмом. Обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).

Форма подання: у вигляді таблиці, вільного опису.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

Змістовий модуль III.

СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 7. Діагностика, корекція та розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку (6 години).

Завдання:

Обрати певний тип порушень психічного розвитку та охарактеризувати адекватні діагностичні, корекційні, розвивальні заходи. Обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).

№	Параметр	Характеристика
1.	Тип порушення	
2.	Основні проблеми психічного розвитку	
3.	Специфіка діагностики	
4.	Методи та методики діагностики	
5.	Основні напрями корекційно-розвивальної роботи	
6.	Методи корекційно-розвивальної роботи	
7.	Ваш варіант	

Форма подання: у вигляді таблиці, вільного опису.

Критерії оцінювання: змістовність, логічність, структурованість.

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, лабораторних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Завдання для індивідуальної навчально-дослідної роботи

Створити презентацію, щодо методів корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Презентація повинна мати таку структуру:

1. Методичні засади розробки (актуальність, мета, завдання, для якої категорії дітей розрахована, автори методу (методики), досвід впровадження в практику, використані джерела, ресурси) (10 балів);
2. Оформлення (10 балів):
  - Використання єдиного стилю оформлення.
  - Оптимальна кількість об'єктів на слайді.
  - Дотримання високої контрастності при доборі кольору фону та тексту.
  - Розмір тексту основного (20пт)
  - Використання до 3 видів шрифтів та кольорів.
  - Обсяг презентації 12 слайдів.
3. Презентація перед групою: змістовність, зрозумілість, орієнтація у матеріалі, цікавість, легкість сприймання, висловлювання власної думки, аналіз та узагальнення матеріалу. Тривалість презентації 5-7 хвилин. (10 балів).

Орієнтовна тематика:

1. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з розумовою відсталістю.
2. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з ЗПР.
3. Корекційно-розвивальна робота з незрячими дітьми.
4. Корекційно-розвивальна робота з слабозорими дітьми.
5. Корекційно-розвивальна робота з глухими дітьми.
6. Корекційно-розвивальна робота з дітьми зі зниженим слухом.
7. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з порушеннями мовлення.
8. Корекційно-розвивальна робота з порушеннями опорно-рухового апарату.
9. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з аутизмом.
10. Музикотерапія.

11. Кінезотерапія.
12. Арт-терапія.
13. Ігрова терапія.
14. Анімалотерапія.
15. Дельфіно-терапія.
16. Іпотерапія.
17. Прикладний аналіз поведінки (АВА).
18. Холдінг-терапія.
19. Сенсорна інтеграція.

Критерії оцінювання: цікавість, зрозумілість, логічність, самостійність.

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Спеціальна психологія» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування лекцій	7
2.	Відвідування семінарських занять	2
3.	Відвідування практичних занять	5
4.	Робота на семінарському занятті	20
5.	Робота на практичному занятті	30
6.	Модульні контрольні роботи (1, 2)	50
7.	Самостійна робота	35
8.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30
	Коефіцієнт = 1,79	179 = 100
Підсумковий рейтинговий бал		100

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентом застосовуються такі методи:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.

Методи письмового контролю: письмове опитування; конспект, реферат.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;

- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

**Порядок переведення рейтингових показників успішності у
європейські оцінки ECTS**

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Залік
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	F	не зараховано
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX	
60 – 68	«достатньо»	E	зараховано
69-74	«задовільно»	D	
75 – 81	«добре»	C	
82-89	«дуже добре»	B	
90 – 100	«відмінно»	A	

IX. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

Словесні: пояснення, розповідь, бесіда.

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

X. Питання до повторного заліку з курсу «Спеціальна психологія» для студентів, які набрали протягом навчального року 35-59 балів та отримали

оцінку FX за шкалою ECTS, що дає їм можливість повторного складання заліку.

Оцінка „зараховано” виставляється такому студенту, якщо він у процесі складання повторного заліку демонструє знання суті змістових модулів дисципліни, що конкретизовані у питаннях до заліку, може самостійно проілюструвати теоретичні положення прикладами з практики.

1. Сутність спеціальної психології.
2. Концепції та теорії інвалідизації.
3. Історія становлення спеціальної психології.
4. Предмет та задачі спеціальної психології.
5. Взаємозв'язок спеціальної психології з іншими галузями психології.
6. Взаємозв'язок спеціальної психології з іншими науками.
7. Принципи спеціальної психології.
8. Методи спеціальної психології.
9. Чинники порушень в психічному розвитку.
10. Класифікація порушень психічного розвитку.
11. Онтогенез та дизонтогенез.
12. Сутність феномену порушення розвитку.
13. Характеристика понять: норма, патологія, дефект, інвалідність.
14. Структура порушення розвитку.
15. Механізми формування системних порушень в розвитку психіки.
16. Загальні та специфічні особливості відхилень розвитку.
17. Компенсація, корекція та реабілітація, як категорії спеціальної психології.
18. Депривація, як причина та наслідок порушення розвитку.
19. Загальна характеристика особистісних особливостей дітей та підлітків з порушеннями розвитку.
20. Загальна характеристика дизонтогеній за типом ретардації.
21. Олігофренія та її класифікація за етіологією.
22. Чинники виникнення розумової відсталості.
23. Ступені розумової відсталості.
24. Класифікація психічного недорозвитку (за Д.М.Ісаєвим).
25. Загальна характеристика психічного розвитку розумово відсталих дітей.
26. Затримка психічного розвитку.
27. Чинники виникнення ЗПР.
28. Класифікація дітей з ЗПР (за К.С.Лубовським).
29. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ЗПР.
30. Сутність сурдопсихології, предмет та задачі.
31. Чинники порушень слуху.
32. Класифікація порушень слуху.
33. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху.
34. Тифлопсихологія – предмет та задачі.

35. Чинники порушення зору.
36. Класифікація порушень зору.
37. Загальна характеристика особливостей психічного розвитку дітей з порушеннями зору.
38. Логопсихологія – предмет та задачі.
39. Чинники первинних мовних порушень.
40. Класифікація мовних порушень.
41. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення.
42. Порушення опорно-рухової сфери – дитячий церебральний параліч (ДЦП).
43. Чинники виникнення ДЦП.
44. Форми ДЦП.
45. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ДЦП.
46. Загальна характеристика поняття аутизму.
47. Класифікація розладів аутичного спектру.
48. Базові діагностичні критерії аутизму.
49. Основні положення про аутизм.
50. Характеристика особистості дитини з аутизмом.
51. Загальний огляд проблеми диференційної діагностики.
52. Методичні засади діагностично-корекційно-розвивальної роботи.
53. Методи та методики діагностики дітей різних категорій з особливостями психофізичного розвитку.
54. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.
55. Суб'єкти впливу корекційно-розвивальної роботи.
56. Професійно важливі якості психолога для роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

ХІІ. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Особливості ігрової діяльності дитини з аутизмом.
2. Особливості уявлень про світ дітей з розумовою відсталістю.
3. Особливості Я-концепції дітей з порушеннями слуху.
4. Самооцінка дітей з порушеннями зору.
5. Пізнавальна активність дітей з ДЦП.
6. Особливості проявів тривожності у дітей з порушеннями мовлення.

XII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Аппе Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / Франческа Аппе; [пер. с англ. Д.В.Ермолаева]. – Москва: Теревинф, 2006. – 216 с.
2. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
3. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебники для вузов ./ Выготский Л.С. – СПб.: 2003. - 654 с.
4. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.
5. Калягин В. А. Логопсихология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Калягин, Т.С.Овчинникова. – М. : Издательский дом «Академия», «2007. – 320с.
6. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузнецовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.
7. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие / В.Г. Петрова, И.В. Белякова. – М. : Академия, 2002. – 160 с.
8. Синьова, Є. П. Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору : підручник / Є. П. Синьова. - К. : "Знання", 2008. - 365 с.
9. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.
10. Сорокин В. М. Специальная психология: Учеб. пособие / под. научн. ред. Л. М. Щипицыной. – СПб. : «Речь». 2003. – 216 с.
11. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И.Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с.
12. Тингей-Михаэлис К. Дети с недостатками развития: Книга в помощь родителям: Пер. с англ. / Под ред. Д.В. Колесова. – М.: Педагогика, 1988. – 240 с.

Додаткова:

1. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. У истоков человеческого интеллекта / Кликс Ф. – М. : «Прогресс», 1993. – 306 с.
2. Измерение интеллекта детей: Пособе для психолога-практика. Ч. I. Человеческий интеллект и его измерение: теория и практика / Под ред. Ю.З. Гильбуха. – К.: РОВО «Укрвузполіграф», 1992.
3. Лебединская К.С., Никольская О.С. Диагностика раннего аутизма. – М.: Просвещение, 1991. – 250 с.
4. Лютова Е.К., Моница Г.Б. Тренинг ефективного взаємодія з дітьми. – СПб.: Речь, 2000. – 190с.
5. Максимова Е.В. Уровни общения. Причины возникновения раннего аутизма и его коррекция на основе теории Н.А. Бернштейна. – М. Издательство «Диалог-МИФИ», 2008. – 288 с.
6. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології: Навч. посібник. - К.: Перун, 1996. – 464с.
7. Мастюкова Е.М., Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии. – М.: ВЛАДОС, 2003 - 260 с.
8. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998.

9. Нарушения зрения у детей раннего возраста. Диагностика и коррекция: Методическое пособие / Л.И. Фильчикова, М.Э. Бернадская, О.В. Парамей. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 192 с.
10. Никольская О.С. Аффективная сфера человека. Взгляд сквозь призму детского аутизма. – М.: Центр лечебной педагогики, 2000. – 364 с.
11. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 1997. – 342 с.
12. Ньюмен С. Игры и занятия с особым ребенком. Руководство для родителей. – М.: Теревинф, 2004. – 240с.
13. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 240с.
14. Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установка контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М.: Теревинф. 2004. – 140 с.